

The article presents the experimental research data of the future Humanities teachers' methodological competence formation. The author outlines the criteria to define the levels of the given competence, provides the experimental proof results of the created model efficiency.

Key words: *methodological competence, forming experiment stage, criteria.*

Горохова Т. О., викладач кафедри теорії та історії педагогіки
Гуманітарного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ НАСТУПНОСТІ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ СТУДЕНТАМИ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ДИСЦИПЛІНИ «ЕТНОПЕДАГОГІКА»

У статті на основі аналізу науково-теоретичної літератури виявлено основні шляхи реалізації принципу наступності у процесі вивчення студентами філологічних спеціальностей дисципліни «Етнопедагогіка».

Ключові слова: *наступність, принцип наступності, етнопедагогіка.*

На сучасному етапі реформування та модернізації національної системи освіти в Україні, переходу до компетентнісної парадигми навчання важливого значення набуває проблема забезпечення наступності та перспективності у навчанні. У Законі України «Про освіту» зазначено, що саме наступність є однією з обов'язкових умов для забезпечення неперервності процесу здобуття знань та формування компетенцій, яка певною мірою має забезпечити єдність, взаємозв'язок та узгодженість мети, змісту, методів, форм навчання і виховання [4].

О. Вашуленко зазначає, що наступність є закономірною умовою цілісності та ефективності навчально-виховного процесу, фактором, який визначає логіку та послідовність навчання й виховання особистості на всіх вікових етапах, а тому вона має бути реалізована на всіх рівнях презентації змісту освіти [1, 2].

А. Прокопенко вважає, що реалізація принципу наступності важливого значення набуває у вищому навчальному закладі, адже сприяє формуванню професійно значущих знань, умінь та особистісних якостей студентів [8, 2].

Проблема наступності у навчанні не є новою в педагогіці. Її розробкою займалися такі видатні педагоги та філософи, як Я. Коменський, А. Дистервег, І. Песталоцці, К. Ушинський та ін.

Загальнодидактичні аспекти феномену наступності висвітлено у працях Б. Ананьєва, С. Архангельського, Ю. Бабанського, Ш. Ганеліна, С. Годника, Ю. Кустова, А. Люблинської, Л. Паламарчук, В. Тамаріна, А. Усової та ін.

Мета статті полягає у виявленні шляхів реалізації принципу наступності у процесі вивчення студентами філологічних спеціальностей дисципліни «Етнопедагогіка». Досягнення визначеної мети, на наш погляд, буде результативним за умови вирішення таких **завдань**:

- з'ясувати теоретичні засади дослідження на основі аналізу науково-теоретичної літератури з теми дослідження;
- обґрунтувати умови реалізації принципу наступності у процесі вивчення студентами дисципліни «Етнопедагогіка».

Глобальний простір, у який інтегрується студентська молодь, передбачає засвоєння надбань культури різних народів. Тому, як зазначається у Концепції національного виховання студентської молоді, постає потреба в здатності студентів до інтеграції у світовий соціокультурний простір за умови збереження української національної ідентичності [5, 1]. Крім того, реформування та модернізація національної системи освіти в Україні неможливі без опори на народні традиції виховання. Відповідно до цього у Київському університеті імені Бориса Грінченка до навчального плану студентів філологічних спеціальностей було введено курс «Етнопедагогіка».

У програмі навчальної дисципліни зазначається, що «Етнопедагогіка» є складовою частиною дисциплін психолого-педагогічного циклу нормативного блоку [3, 5]. Її вивчення передбачає вирішення низки завдань професійної підготовки фахівців вищої кваліфікації, зокрема, оволодіння системою знань про: закономірності національного процесу навчання і виховання студентів, професійну підготовку висококваліфікованих і конкурентоспроможних фахівців у галузі освіти відповідно до сучасних стандартів, основи національного педагогічного процесу у загальноосвітньому навчальному закладі, форми, методи і засоби формування особистості громадянина України, напрями професійно-педагогічної підготовки студентів.

Вивчення студентами філологічних спеціальностей курсу «Етнопедагогіка» передбачає реалізацію принципу наступності у формуванні професійних компетенцій. Адже етнопедагогіка тісно пов'язана з дисциплінами літературознавчого та психолого-педагогічного циклів, зокрема історією української та світової літератури, історією педагогіки, педагогікою, дидактикою, теорією виховання, методикою виховної роботи та іншими, а тому під час проведення занять варто здійснювати опору на попередньо вивчений студентами матеріал, що сприятиме глибшому усвідомленню педагогічних понять та явищ.

Поняття «наступність» неоднозначно трактується у науковій літературі. Як свідчить аналіз педагогічної літератури, більшість науковців трактують поняття «наступність» в аспекті свого дослідження. Сутність наступності розглядається як процес (В. Вивюрський, В. Жуковський), як закономірність (Б. Єсіпов, С. Годнік, А. Киверялг), як принцип (М. Ярмаченко, Ш. Ганелін, А. Кустов, А. Батаршев, А. Бушля, О. Мороз, М. Дідовик, А. Сенічкіна, А. Кухта), як умова і як засіб навчально-виховного процесу.

Академік С. Гончаренко зауважує, що наступність у навчанні — це послідовність і системність у розміщенні навчального матеріалу, зв'язок і узгодженість ступенів і етапів навчально-виховного процесу. Дослідник вважає, що наступність проявляє себе у статичній й динамічній педагогічній системі: наступність у статичній забезпечується через міжпредметні зв'язки матеріалу, що вивчається, а в динамічній — через взаємопов'язаність етапів педагогічного процесу [2].

Нам імпонує визначення О. Мороза, згідно з яким наступність — це загальнопедагогічний принцип, який стосовно до навчання вимагає постійного забезпечення нерозривного зв'язку між окремими сторонами, частинами, етапами і ступенями навчання і в середині них; розширення і поглиблення знань, отриманих на попередніх етапах навчання, перетворення окремих уявлень і понять у струнку систему знань, умінь і навичок; поступально-висхідного (спіралеподібного) розгортання всього навчального процесу відповідно до змісту, форм і методів роботи за умови обов'язкового врахування якісних змін, які відбуваються в особистості студентів [6, 11].

На думку К. Плиско, принцип наступності передбачає свідоме використання набутих раніше знань у процесі вивчення нового матеріалу, а також підготовку до сприймання наступних тем дисципліни (реалізація внутрішньопредметних зв'язків) [7].

Реалізація будь-якого принципу у змісті, методах, формах навчання і виховання передбачає врахування вимог і правил стосовно всіх компонентів педагогічної системи. До вимог принципу наступності у процесі вивчення етнопедagogіки варто віднести:

1) *співвіднесеність змісту навчальної інформації (теми, розділу тощо) з раніше вивченим матеріалом*, зокрема між окремими блоками дисциплін, що є необхідною умовою підготовки фахівця.

Наприклад, навчальною програмою дисципліни «Етнопедagogіка» [3] передбачено вивчення студентами тем «Педагогічні погляди українського народу на виховання молоді», «Напрями виховання дітей в українській етнопедagogіці», «Українська народна дидактика», де розглядаються мета, зміст, основні чинники, засоби, методи та принципи

народного виховання, напрями виховання, самовиховання в житті людини, народні знання, народна дидактика тощо. Відповідно під час проведення семінарських занять варто порівняти складові навчання й виховання дітей в українській етнопедагогіці та на сучасному етапі, тобто згадати матеріал з вивченого раніше курсу педагогіки, а саме: мету та завдання виховання на сучасному етапі, категорії виховання, структуру виховного процесу, зміст та напрями виховання, сучасні принципи, методи й засоби навчання та виховання. Проведення паралелей між сучасним процесами навчання й виховання та народними поглядами на виховання, народною дидактикою сприятиме узагальненню, поглибленню та розширенню знань студентів з педагогіки, а також цілісному сприйняттю етнопедагогіки як науки.

Крім того, вивчення теми «Історія розвитку української етнопедагогіки» передбачає знання студентами першоджерел з вивченого раніше курсу «Історія педагогіки» та творів різних стилів і жанрів з курсу «Історія української літератури», адже зародження етнопедагогіки пов'язують з появою «Повчання» Володимира Мономаха; елементи етнопедагогіки знаходимо у «Слові о полку Ігоревім», українських літописях, «Руській правді»; позиції народної педагогіки визначені в статутах братських шкіл, трактатах професорів Острозької та Київської академій (сім'я і школа, школа і сім'я, ставлення до освіти, вчителя); філософсько-педагогічне обґрунтування етнопедагогіка одержала у спадщині Г. Сковороди, роботі Кирило-Мефодіївського братства, «Руської трійці», у творчості наступних поколінь вчених, письменників, культурних діячів, зокрема Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки; чимало положень про народну педагогіку викладено у працях О. Духновича, К. Ушинського, С. Русової, Г. Ващенко, І. Огієнка, В. Сухомлинського та ін.

Упродовж вивчення тем «Народ про сім'ю як основу етнопедагогіки», «Педагогіка народного календаря» варто провести паралелі з курсом «Методика виховної роботи» та звернути увагу студентів на важливість проведення виховної роботи з учнями на народознавчій основі, з урахуванням звичаїв, традицій, особливостей характеру, менталітету українського народу, національних й загальнолюдських цінностей.

У процесі вивчення тем «Етнічні основи українського народу», «Провідники народної педагогіки» доцільно буде залучити знання студентів-філологів з історії України, української й зарубіжної літератур та інших дисциплін різних циклів;

2) *відповідність форм, методів та прийомів роботи змісту навчальної дисципліни.*

У процесі вивчення етнопедагогіки необхідно використовувати різні форми і методи викладання курсу, які допомагають глибшому засво-

енню матеріалу, забезпечують опору на попередньо вивчений матеріал та будують перспективу на майбутню діяльність. Наприклад, під час проведення семінарських занять з курсу доцільно використовувати такі методи навчання, як:

- *за логікою передачі та сприймання навчальної інформації*: індуктивні (пов'язані із передбаченням спостережень явищ етнопедагогіки на основі попередньо вивченого матеріалу та власного досвіду); дедуктивні (які передбачають формулювання думки на основі узагальнення вже відомих фактів); аналітичні; синтетичні та ін.;

- *за рівнем самостійної розумової діяльності*: частково-пошукові, проблемні, творчі, що дозволяють виявити дослідницький, інтелектуальний та творчий потенціал студентів, активізують їхню навчально-пізнавальну діяльність тощо.

Комбінації форм і методів навчання мають залежати від складності матеріалу розділу, його обсягу і важливості для спеціалістів філологічного напрямку підготовки;

3) *зв'язок змісту, методів і форм з майбутньою професійною діяльністю*.

Вивчення дисципліни «Етнопедагогіка» сприяє формуванню у студентів професійної компетенції шляхом залучення їх до надбань української народної педагогіки та побудови перспективи на майбутню професійну діяльність. Програмою навчального курсу передбачено формування у студентів таких важливих професійних умінь та навичок, як уміння аналізувати політику Української держави щодо розвитку освіти в історичній ретроспективі та в національному аспекті; уміння добирати приклади педагогічних ситуацій в контексті національного виховання, зорієнтовані на формування гуманістичних почуттів особистості школяра; уміння аналізувати типовий національний навчальний підручник чи навчальний посібник з метою розкриття національних аспектів в його змісті; здійснювати педагогічний аналіз форм і засобів виховання у навчальному закладі з позицій реалізації в них принципів національного виховання та ін. Зазначені вміння будуть важливими у майбутній професійній діяльності, а також у процесі проходження студентами педагогічної та виробничої практики в оздоровчих таборах.

Дотримання зазначених вимог у процесі вивчення студентами-філологами навчальної дисципліни «Етнопедагогіка» сприятиме реалізації принципу наступності, що впливатиме на якість навчального процесу через встановлення внутрішньо- та міжпредметних зв'язків та проєкції на майбутню професійну діяльність студентів.

Отже, у процесі дослідження було з'ясовано, що засвоєння найкраще здійснюється тоді, коли кожна наступна ланка навчально-виховного

процесу ґрунтується на попередній, а нове приєднується до раніше за-
своєного в логічному порядку. Відповідно якість підготовки студентів
філологічних спеціальностей залежить від реалізації принципу наступ-
ності у процесі вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу,
зокрема етнопедагогіки.

Окреслюючи перспективи подальших наукових розвідок, зазна-
чимо, що ми зосередимо свій дослідницький інтерес на теоретичному
обґрунтуванні впливу засобів етнопедагогіки на формування профе-
сійної компетентності студентів класичного університету.

ДЖЕРЕЛА

1. Вашуленко О. Дидактичне забезпечення наступності [Електронний ресурс] / О. Вашуленко. — Режим доступу: <http://osvita.ua>
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. — К. : Либідь, 1997. — 347 с.
3. Етнопедагогіка. Програма навчальної дисципліни / укл. Л. Б. Паламарчук. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. — 36 с.
4. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Концепція національного виховання студентської молоді [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.lnu.edu.ua>
6. Мороз О. Г. Шляхи забезпечення наступності в самостійній роботі учнів середньої загальноосвітньої школи і студентів вузу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / О. Г. Мороз. — К., 1971. — 27 с.
7. Плиско К. М. Принципи, методи і форми навчання української мови (теоретичний аспект) / К. М. Плиско. — Х. : Основа, 1995. — 240 с.
8. Прокопенко А. І. Взаємозв'язок принципів наступності та перспективності в педагогічній системі вищого закладу освіти [Електронний ресурс] / А. І. Прокопенко. — Режим доступу: <http://www.librar.org.ua>

В статье на основе анализа научно-теоретической литературы определены основные пути реализации принципа преемственности в процессе изучения студентами филологических специальностей дисциплины «Этнопедагогика».

Ключевые слова: преемственность, принцип преемственности, этнопедагогика.

In the article on the basis of analysis of theoretical literature were found the ways of realization of principle of sequence in the process of studying philological specialities of the subject «Ethnopedagogics».

Key words: sequence, the principle of sequence, ethnopedagogics.